Suomen PEN -yhdistyksen kirjallinen asiantuntijalausunto ulkoasianvaliokunnalle

Asia: VNS 10/2021 vp Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko

Johdanto:

Sananvapausjärjestö Suomen PEN pitää tärkeänä sitä lähtökohtaa, että ihmisoikeusselonteko tähdentää yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja osallistumisoikeuksien vahvistamista. Suomen PEN pitää myös positiivisena, että kansainvälisesti Suomi painottaa naisten, alkuperäiskansojen, vammaisten henkilöiden sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia ja eurooppalaisessa toiminnassa lisäksi romanien oikeuksia. Lisäksi Suomen PEN pitää ihmisoikeuselonteon sanan- ja ilmaisunvapautta koskevia linjauksia pääpiirteissään hyvinä ja kattavina.

Lisäyksinä ja kommentteina haluamme kuitenkin tässä lausunnossa kiinnittää huomion erityisesti seuraaviin asioihin: sananvapauden turvaaminen, vihapuhe ja verkkohäirintä, alkuperäiskansa saamelaisten oikeudet, karjalan kielen asema, romanien syrjintä sekä ihmisoikeuksien kyseenalaistaminen.

Sananvapauden turvaaminen, vihapuhe ja verkkohäirintä

Ihmisoikeusselonteossa tuodaan (s.87-88) esille vihapuheen ja verkkohäirinnän torjuminen.

Suomen PEN julkaisi viime vuonna Vihapuhetyökalupakin[1], jonka tekemistä tukivat ulkoministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Työkalupakki on sisällöltään laadukas ja kattava.

Ihmisoikeusselonteossa mainitaan vihapuhe ja siihen liittyvä oikeudellinen problematiikka. Ihmisoikeusselonteossa annetaan kuitenkin erittäin vähän toimenpide-ehdotuksia asian tilan korjaamiseksi ja vihapuheen torjumiseksi. Suomen PEN huomauttaa, että Vihapuheyökalupakissa on runsaasti toimenpide-ehdotuksia po. asian suhteen. Ihmisoikeusselonteossa voitaisiin suositella Vihapuhetyökalupakissa ehdotettuja toimenpiteitä ja toimintamalleja.

Sananvapauteen turvaamiseen ja verkkohäirintään liittyen Suomen korkein oikeus (KKO) on tänä vuonna antanut merkittäviä vuosikirjapäätöksiä, jotka olisi hyvä huomioida myös ihmisoikeusselonteossa.

Vuosikirjapäätöksessä KKO:2022:1 on kyse siitä, että vapaana toimittajana ja tietokirjailijana työskennellyt A oli käsitellessään Facebook-kirjoituksessaan B:n aiemman käyttäytymisen perusteella olettamaansa B:n aikomusta poliittisin tarkoitusperin häiritä A:n julkista esiintymistä nimitellyt B:tä halventavasti. Korkein oikeus katsoi, että kirjoituksessa oli kyse arvostelusta, joka kohdistui B:n menettelyyn politiikassa tai siihen rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka koski yleistä mielenkiintoa herättävää aihetta. Ottaen huomioon B:n julkisuudessa esittämät tiettyjä ihmisryhmiä halventavat ja vihamieliset kannanotot, kirjoitusta kokonaisuutena arvioitaessa siinä käytettyjen ilmaisujen ei katsottu selvästi ylittäneen sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Syyte kunnianloukkauksesta hylättiin.[2]

---

[1] https://www.suomenpen.fi/userassets/uploads/2021/08/vihapuhe-tyokalupakki-160821-web.pdf

[2] https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakkopaatokset/kko20221.html

Vuosikirjapäätöksessä KKO:2022:8 on kyse siitä, että A oli julkaissut Facebookin julkisilla sivuilla ja Twitterissä suuren määrän toimittaja B:tä pilkkaavia ja halventavia viestejä, joista B oli saanut tiedon. Samaan aikaan A oli lähettänyt B:lle lukuisia tapaamisehdotuksia sisältäneitä yksityisviestejä.

A:n katsottiin julkaisuillaan ja viesteillään ottaneen toistuvasti yhteyttä B:hen. Kun A:n menettely oli lisäksi oikeudetonta ja omiaan aiheuttamaan ahdistusta B:ssä, A:n syyksi luettiin vainoaminen.[3]

Alkuperäiskansa saamelaisten oikeudet

Ihmisoikeusselonteossa todetaan (s. 55), että *Suomi on sitoutunut kunnioittamaan ja edistämään kaikkien saamelaisten ja saamelaisryhmien kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia ottaen huomioon kansainväliset sopimukset. Osana tätä työtä selvitetään Kansainvälisen työjärjestön (ILO) itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan yleissopimuksen (ILO 169 -sopimuksen) ratifioinnin edellytyksiä sekä jatketaan työtä saamelaiskäräjälain uudistamiseksi.*

Ihmisoikeusselonteossa myös mainitaan YK:n ihmisoikeuskomitean v. 2019 antamat langettavat ratkaisut (Sanila-Aikio vs. Finland ja Näkkäläjärvi et. al v. Finland), joissa Suomen todettiin loukanneen KP-sopimusta.

Suomen PEN huomauttaa, että ILO:n yleissopimus 169 on valmistunut vuonna 1989. Siitä lähtien ko. yleissopimuksen ratifioiminen on ollut useiden Suomen hallitusten ohjelmissa ja asiaa on pyritty edistämään ja ratkaisemaan monella tavalla. Ratifiointiratkaisuun ei ole kuitenkaan tähän asti päästy. Se on jäänyt pääosin kiinni ILO 169 -sopimuksen 14 artiklasta, jonka mukaan valtion pitää mm. toteuttaa toimenpiteitä, joilla turvataan alkuperäiskansojen oikeus omistaa ja hallinnoida maita, joita alkuperäiskansat ovat perinteisesti asuttaneet. Sekä YK:n ihmisoikeuselimet että Euroopan Neuvoston elimet ovat moneen otteeseen kehottaneet Suomena ratifioimaan ILO 169 -sopimuksen. Vaikka nykyisen hallituksen ohjelmasta löytyy kirjaus ILO 169 -sopimuksen ratifiointiedellytysten selvittämisestä, niin käytännössä ratifiointitoimenpiteitä ei ole edistetty tällä hallituskaudella.

Suomen PEN pitää tärkeänä, että työtä saamelaiskäräjälain uudistamiseksi jatketaan. Oikeusministeriö asetti saamelaiskäräjälain muutosta valmistelevan toimikunnan ajalle 1.12.2021-15.5.2021. Tämä on jo kolmas toimikunta/työryhmä joka on pohtinut saamelaiskäräjälain muutosta viimeisen 10 vuoden aikana. Toimikunta julkaisi kesäkuussa 2021 hallituksen esityksen luonnoksen, joka oli yleisellä lausuntokierroksella heinäkuussa 2021. Seuraavat saamelaiskäräjävaalit järjestetään vuonna 2023 ja vaalien toimeenpanemisen valmistelu ml. kuulutus ja vaaliluetteloon hakeutuminen aloitetaan jo viimeistään vuoden 2022 marraskuussa. Oikeusministeriön aikataulun mukaan hallituksen esitys saamelaiskäräjälaiksi annetaan eduskunnalle viikolla 13 vuonna 2022. Suomen PEN onkin huolissaan, että ehtiikö uusi saamelaiskäräjälaki tulla voimaan ennen vuoden 2023 saamelaiskäräjävaalien toimeenpanemisen aloittamista.

Suomen PEN huomauttaa, että saamelaiskäräjälain uudistamispyrkimyksestä huolimatta Suomi ei ole toistaiseksi toimeenpannut käytännössä niitä korjaustoimenpiteitä, joita YK:n ihmisoikeuskomitea vuonna 2019 velvoitti edellä mainituissa ratkaisuissaan.

[3] https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakkopaatokset/kko20228.html

Ihmisoikeusselonteon ilmastonmuutosta koskevassa osiossa tuodaan asianmukaisesti esille alkuperäiskansojen asema. Suomen PEN haluaa painottaa, että alkuperäiskansat, kuten saamelaiset kärsivät sekä ilmastonmuutoksen suorista negatiivisista vaikutuksista, mutta myös toimenpiteistä, joita on suunniteltu ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Näitä ovat mm. sähköautoihin raaka-aineiksi tarvittavia akkumetalleja varten suunniteltu kaivostoiminta ja suurikokoiset tuulivoimalalaitoshankkeet, joita on viime aikoina varsinkin Norjassa suunniteltu ja rakennettu tunturialueille.

Karjalan kielen asema ja romanien syrjintä

Suomen PEN kiinnittää huomiota, että ihmisoikeusselonteossa mainitaan hyvin suppeasti karjalan kielen asemaa.

Karjalan kielen laillinen asema Suomessa on heikko. Suomen karjalankielisen kieliyhteisön koko on vuonna 2017 tehdyn arvion mukaan noin 30 000. Karjalan kielen asemaa Suomessa pitäisi vahvistaa. Olisi tärkeää varmistaa riittävät resurssit karjalan kielen elvytykseen ja muun muassa karjalankielisten uutisten kehittämiseen.

Ihmisoikeusselonteossa tuodaan esille romanien asemaa asianmukaisesti, mutta konkreettiset toimet romaneihin kohdistuvan syrjinnän poistamiseksi jäävät Suomen PEN: in mukaan ihmisoikeusselonteossa vajavaiseksi.

Romanien työttömyys on selvitysten mukaan korkeammalla tasolla kuin pääväestön keskuudessa. Romanit kohtaavat myös syrjintää ja ennakkoluuloja työmarkkinoilla, ja sen takia moni romani päätyy vaihtamaan nimensä työnhakua varten. Positiivinen erityiskohtelu ja muun muassa anonyymit rekrytointikäytännöt voisivat parantaa romanien asemaa työmarkkinoilla.

Ihmisoikeusvelvoitteiden kyseenalaistaminen

Ihmisoikeusselonteossa todetaan (s. 16), että ”*Länsimaat ja EU ovat johdonmukaisesti tuominneet Venäjän tekemät kansainvälisen oikeuden loukkaukset, kuten Krimin ja Sevastopolin laittoman liittämisen Venäjään, tuen Itä-Ukrainan konfliktin jatkumiselle sekä kemiallisten aseiden käytön. Venäjä on entisestään kärjistänyt ihmisoikeuskeskustelua muun muassa Euroopan neuvostossa sekä Etyjin ihmisoikeuselimissä.”*

Suomen PEN ymmärtää, että selonteko on laadittu ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan (24.02.2022). Selontekoa on kuitenkin syytä päivittää tältä osin. Venäjän laajamittainen ja räikeä hyökkäys on kohdistunut Ukrainan valtion rajojen sisäpuolelle ja aiheuttanut runsaasti siviilien kuolemia.

Päiväys 22.03.2022

Peter Mickwitz	Oula-Antti Labba
Suomen PEN ry:n johtokunnan puheenjohtaja	Suomen PEN ry:n johtokunnan jäsen